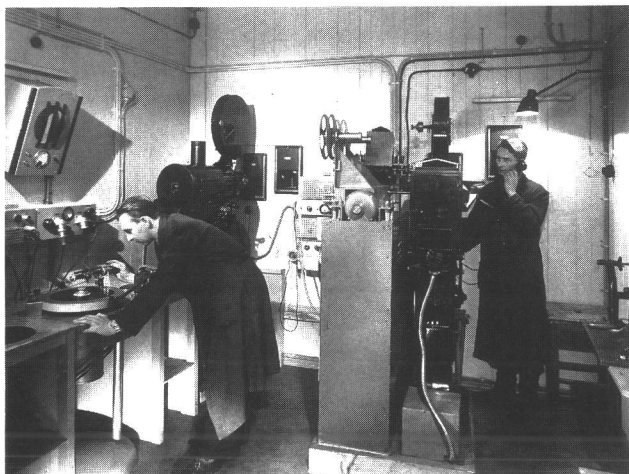

Puhetta äänestä

Suurimman osan elokuvan satavuotista historiaa ääni on ollut lapsipuolen asemassa niin elokuvan tekemisen käytännössä kuin sen teoriassakin. Mutta mukana se oli alusta lähtien musiikin, äänitehosteiden ja joskus esitelmöitsijän muodossa. Musiikin osuus tuli yhä tärkeämmäksi ja hienostuneemmaksi elokuvan muun kehityksen myötä. Kuten Thomas J. Mathiesen ja Hannu Salmi artikkeleissaan toteavat, mallia otettiin paljolti taidemusiikista, ennen kaikkea klassis-romanttisesta repertoaarista. Jukka Sarjala osoittaa lisäksi, että mykkäelokuvien säestyksen estetiikka virvoitti joissakin suhteissa henkiin barokin affektiopin. Mathiesen korostaa myös, että säestys teki elokuvan esityksestä elävän tapahtuman, elämyksen, joka oli tavoitettavissa vain tietyissä olosuhteissa, suurissa elokuvateattereissa, joissa orkesterin tai teatteriturkujen värikäs sointi täytti koko tilan. Meillä on nykyisin harvoin mahdollisuus tavoittaa muuta kuin vain kalpea varjo näistä taiteellisista tapahtumista.

Kokeiluja taltioidun äänen synkronoimiseksi liikkuvan kuvan kanssa tehtiin jo toisella vuosikymmenellä — jopa Suomessa: E.M.C. Tigerstedt hankki 1914 saksalaisen patentin kehittelemälleen optiselle äänifilmille. Mutta erilaisista kaupallisista ja teknisistä syistä johtuen äänielokuva sai odottaa läpimurtoaan aina 1920-luvun lopulle saakka. Aluksi yleisö ei innostunut kömpelöistä kokeiluista, ja kun varsin hyvä, synkronoitu ja elektronisesti vahvistettu ääni sitten oli kehittynyt, tuottajat kummallakaan puolella Atlanttia eivät olleet kiinnostuneita. Kapitalistisilla yrityksillä ei ollut halua investoida innovaatioihin voittojen ollessa turvattuja muutenkin.

Lopulta pienyrittäjä Warner Brothers päätti investoida äänielokuvaan, koska laski sen tulevan taloudellisesti kannattavammaksi: ei tarvitsisi palkata live-esiintyjiä elokuvanäytöksiin, eikä orkesteria säestämään. Mutta heidän lähtökohtansa eivät olleet lainkaan luovia, he eivät olleet kiinnostuneita dialogista, ainoastaan vaudeville-esitysten tallentamisesta sekä musiikin ja äänitehosteiden lisäämisestä perinteiseen mykkäelokuvaan. Vasta kun nämä kaksi keksittiin yhdistää, syntyi *Jazz Singer* (1927). Päähenkilö Al Jolson ad libbasi muutaman repliikin muutoin perinteiseen mykkäelokuvaan. Yhdysvalloissa alkoi kiihkeä äänielokuvaan siirtymisen buumi.

Suomi-Filmin
Munkkisaaren
ääniosasto. Kuva: SEA.

Aluksi alkeellinen äänitstekniikka pakotti rajoittamaan näyttelijöiden liikkeitä mikrofonien läheisyyteen, mikä vaikeutti huomattavasti musiikin joustavaa käyttöä. Mutta kun näistä lapsentaudeista päästiin, musiikilla oli jälleen keskeinen rooli osana elokuvaelämystä. Hannu Salmi käsittelee artikkelissaan erästä erikoistapausta, musiikin käyttöä historiallisuuden vaikutelman luojana. Vaikka musiikki perinteisessä Hollywood elokuvassa useimmiten vain myötäilee tapahtumien kulkuja ja tunnelmia, joskus se saattoi myös muodostaa oman, lähes itsenäisen kommentaarinsa.

Historiallisissa elokuvissa korostuu musiikin funktio välittäjänä kuvan maailman ja katsojien oman elämysmaailman välillä. Yhtäältä musiikin on luotava vaikutelma toisesta ja toisenlaisesta maailmasta, toisaalta sen on puhuteltava katsojaa/kuulijaa ainakin niin tutulla tavalla, että se liikuttaa hänen tunteitaan.

Elokuvan äänellä on ylipäätään keskeinen rooli elokuvallisten maisemien hahmottamisessa, samoin kuin tunnelmien, vaikutelmien luomisessa, kuten Sirpa Tani toteaa artikkelissaan. Henkilöiden ja katsojien suhteet elokuvan eri miljöihin rakentuvat osaltaan niihin liittyvien äänien kautta. Esiin nousee myös kysymys äänen tulkinnasta. Elokuvaa katsellessamme miellämme äänen vähintään yhtä paljon kuvan ja tarinan luoman tilanteen kautta kuin puhtaasti audiaalisen informaation perusteella. Niin musiikin kuin muidenkin äänien tilalliset vaikutelmat ja niiden tarjoamat elämykselliset ulottuvuudet sekoittuvat keskenään. Eri aikoina käytetyt ääniteknologiat ovat voineet myös synnyttää katsojaa häkellyttäviä, toden ja fiktion rajoja riuhtovia tilallisia vaikutelmia — teema, joka tulee tavalla tai toisella esiin useissa tämän numeron artikkeleissa.

Vuosikymmenten saatossa niin realistiseksi mielletyn kuin ekspressiivisenkin äänen toteuttamisessa on käytetty mitä erilaisempia tekniikoita. Anu Juva käsittelee artikkelissaan suomalaisen elokuvamusiikin ja äänitstekniikan kehittymistä 1950- ja 1960-luvuilla. Joskus tekniikan rajoitukset tuntuvat vain parantaneet äänimiesten luovuutta. Tämä vertautuu mielenkiintoisella tavalla Matti Kuorttin artikkeliin, jossa hän kuvaa elokuvan äänimaailman rakentamista uusimman teknologian ja tulevaisuudennäkymien valossa. Kaikki ei ole kuitenkaan menossa uusiksi, vaikka monet äänen työstämisen vaiheet helpottuvatkin. Ohjaajalla on yhä oltava visio (vai pitäisikö sanoa audio?) siitä mitä hän haluaa. Äänimiehen on kyettävä se toteuttamaan, ja siihen hän pystyy vain tarkkojen korvien ja kokemuksen avulla. Teknologia sinällään ei tee kenestäkään mestaria kun on luotava äänimaailma, josta muodostuu osa rikasta ja moninaista audiovisuaalista kokonaisuutta.

Turussa ja Helsingissä toukokuussa 1996
Henry Bacon ja Hannu Salmi